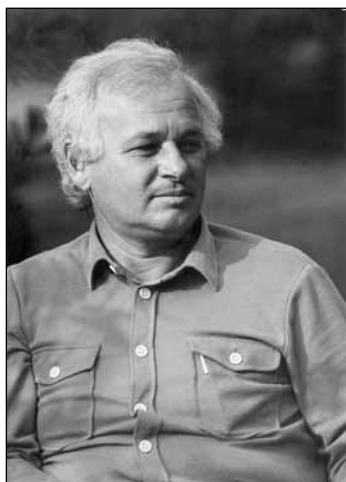

Kiss Dénes

író, költő (Pacsá, 1936. január 1.)

Kérdeztem többször is magamtól, hogy abból a szilveszteri zenéből megmaradt-e valami, apró szilánknyi, valahol a fehér agysejtek mélyén? Akkor azok még az értelem szűzmezői voltak, nem szántották őket ingerek, csak az életre jövő, tehetetlen élet csecsemősírásának hangkristályjai kezdték meg finom rögeik föltörését.

Miután szüleim, valamint nagyszüleim egyöntetűen mondták, no meg a bábaasszony is, hogy 1935 szilveszter estéjén születtem, ezt el kell hinnem. Nagypám kiszólt a téli éjszakába az ablak alatt köszöntést zendítő, falusi rezesbandának, hogy „Csöndesebben, emberek, mert itt gyerekek születik.” Hát persze hogy ezután sokkal hangosabban fújták. Médi néni, a bába, később több-

sör elmondta már suttyókoromban: „Fiam, azt hittük, te sem éred meg a harmadnapot.” Ugyanis előttem három testvérem született, de csak egy-egy napig éltek. Halottak napján kijártunk az őszi, ködös temetőbe gyertyát gyújtani a „gyerekeknek”, ahogy nagyanyám szokta mondani. Három sovány kereszt állt a sír végén, szorosán egymáshoz simulva. Igazi fölnevelőim a nagyszüleim voltak. Tehát a valódi születés 1935-ben volt, a hivatalos azonban 1936. január elsején. Szülőfalumban, a zalai Pacsa községben jártam elemi iskolába. Emlekezetes és jó tanítóim voltak. Még a legszigorúbbat is szerettem.

Középiskolás éveim 1950 és 1954 között Nagykanizsán teltek, szürkén, de az ifjúság mindig elintéz magának sajátos izgalmakat. Azok pedig annál jobbak, minél veszélyesebbek. Én teremtettem is ilyen helyzeteket. Tizenhat éves koromban ugrottam először ejtőernyővel, majd tizenhét évesen jutottam el vitorlázógéppel a C vizsgáig.

Korán kezdtem olvasni. Bottal járó nagypám az utca porába rajzolta le a betűket. Elolvastam az iskolai könyvtár, majd engedéllyel a tanári könyvtár minden könyvét, persze a szakmai munkákat nem. Majd az esperes úr könyvtára következett. Hozzá egy darabig latint tanulni jártam teljesen önszántamból.

Apámék Türrjére, nagyszüleim szülőfalujába költöztek, ahol a nyarak egy részét töltöttem állandóan vándorolva anyámmal, majd a húgommal egyik al-bérletből a másikba. Apámat szinte sose láttam. Csavargott az országban. Bár volt rendes szakmája, géplakatos, szerelő stb., dolgozott bányában is, de mindenütt rövid ideig. Anyám napszámba járt, abból éltünk. Így maradtam végleg nagyszüleimnél anyámmal egyetértésben.

Érettségi után, mivel más mód nem volt arra, hogy repüljek, 1954-ben repülőtishti iskolára jelentkeztem. Fel is vettek, de nem indult évfolyam. Tanfolyam után teherfuvarozó vállalat menetirányítója lettem szülőfalumban, illetve könyvtáros. Ígérték, hogy 1955-ben indul évfolyam, ha nem tudok várni,

azonnal mehetek tanktishti iskolára. De hát én nem tiszt akartam lenni, hanem repülni szerettem volna. Repülőévfolyam nem indult. Pécsre mentem régi barátom, Bertha Bulcsu hívására, akivel együtt jelentünk meg a Zalai újságban, majd ő Pécsre ment, ott is segédmunkás volt. Magam is az lettem. De nyáron Péczely Lászlónál felvételeztünk a főiskolára. A nagyszerű és roppant kedves ember egyórás beszélgetés után kijelentette, hogy fölvetek bennünket. (Végül is Bulcsút nem vették föl, mert az édesapja, tanító lévén, tartalékos tiszt volt. Akkor így mondták: „horthyista”.) Ekkor már antológiában és a Baranya megyei lapban is megjelentek a verseim.

Következett 1956 ősze. Abban az évben nagy árvíz volt, és mi, főiskolások a tanév első hónapjában Mohácson építettük a házakat az árvízkárosultaknak. Mire visszamentünk Pécsre, már erjedt-forrott az ország. A Pécsi Egyetem című lap első oldalán *Velünk vagy ellenünk* címmel versem jelent 1956. október 24-én. Azt a joghallgatót – Klencz Tibort –, aki a versemet huszonhétszer nagy nyilvánosság előtt elszavalta, s éppen emiatt fogták le, a börtönben ismertem meg. Végül az ÁVH cellái, a pécsi megyei börtön után Kistarcsára internáltak, és kizártak az ország valamennyi egyeteméről és főiskolájáról. (Ez a kizárás máig tart!) Az internálás után négy év segédmunkásság következett. Olyan helyzet adódott kétszer is, hogy kevésen múltott életben maradásom. Verseim időközben Bölöni György kezébe kerültek. Így indult el fővárosi megjelenésem. Első verseskötetem 1962-ben jelent meg *Porba rajzolt szobafalak* címmel. Ekkorra az Esti Hírlap újságíró-gyakornoka lettem, s mivel a kétéves újságíró-iskola nem tartozott a minisztérium hatáskörébe, elvégezhettem. De nem maradhattam a lapnál, mintegy tíz év szellemi rabszolgaság következett, amit négy üzemi lapnál töltöttem.

Tudtam, hogy nekem az átlagnál jobbat és többet kell írnom ahhoz, hogy elfogadjanak. Dolgoztam is sokat és szívesen. Mivel a verseskötetet megjelenése előtt hatszor kaptam vissza, elkezdtem ifjúsági munkákat írni. Amikor nagy késéssel megkaptam a József Attila-díj III. fokozatát, addigra már tíz könyvem jelent meg. Egyébként a hatvanas évek eleje óta foglalkozom a magyar nyelv elemzésével. Az eddig megjelent ötvennégy könyvem tekintve, a száznál is több tanulmány mellett, hét könyvben foglalkozom a nyelvvel. A legutóbbi, *Bábel után* című 640 oldalas kötet, 2004-ben jelent meg. E témáról volt szerencsém előadást tartani az Egyesült Államokban, Ausztráliában, Nyugat-Európa több városában és a környező országokban is. Évente általában ötven-hatvan előadást tartok. A magyarul három kiadást megért *Kányadombi indiánok* című ifjúsági regény ukránul is megjelent. Verseimből hét nyelvre fordítottak.

Egy lányom, Anikó – két fiúunokával – és egy fiam, Dániel örvendeztet létevel.

A szilveszteri zenekart, most, hetvenévesen, mintha már hallanám a múlt mélyéből.

Czimer Gyula

agrobotikus, egyetemi tanár (Homokbödöge, 1936. január 2.)

Az én szülőfalum – Pápa és Bakonybél között található – fele a Kisal-föld, fele a Bakony. Ezért olyan csodálatos.

Szüleim Vas megyében a Ság-hegy közeli falvakban (Izsákfa, Nemeskocs) találtak egymásra. Apám a Pápai Állami Tanítóképző elvégzése után 1933-ban pályázat útján került Homokbödöge rémai katolikus kántortanítónak. Az államosítás után beosztott tanító lett, majd az általános iskola igazgatója. Hobbija a méhészkedés volt. Téli estéken a gazdálkodás alapismereteit tanította a falu érdeklődő közösségének. Anyám a háztartást vezette. Amerikás anyai nagyszüleim megvették a nemeskocsi hengermalmot, amit 1945 után a kibírhatatlan adóterhek és zaklatások miatt be kellett zárni. Apai nagyszüleim uradalmi szolgálatban álltak, korán elhaltak, nem ismerhettem meg őket.

Mosonmagyaróvári hallgatótársamat, Németh Zsófiát 1962-ben vettem feleségül. Tejipari mérnökként üzemvezető volt a helyi tejüzemben, majd gyermekeink születése után az egyetem (akkor még egyetemi rangú Agrártudományi Főiskola) tanulmányi osztályának lett a vezetője. Innen ment nyugdíjba. Két gyermekünk közül Márta 1965-ben, Gyula 1967-ben született. Lányunk Magyaróváratt végzett agrármérnök, Hamburgba ment férjhez és két kiváló unokánkat (Dávid és Rebeka) neveli, akik természe-

tesen jól beszélnek magyarul. Fiunk állatorvos lett, még nőtlen.

1946 őszén beíratkák a pápai bencés gimnázium első osztályába. Az iskolareform következtében a bencés gimnázium V. osztályos általános iskolai tanulója lettem. Két évig voltunk bencések, kiváló, nagy hírű tanári karral. Ezután következett az iskolák államosítása. Vis-

szakerültem a falumba hetedikesnek, de mivel én nem tanultam orosz, újból irány Pápa, ahol csak nekünk, volt bencéseknek csináltak külön latinos osztályt. Népi kollégista lettem, ahonnét aztán szüleim kivettek, és vonnattal, kerékpárral bejáró tanuló lettem. Kevés volt a tanítói fizetés, a kántorságért járó jövedelemtől elestünk.

Pápan a gimnáziumi négy év csodálatos volt; pedig nem is voltam emi- nens tanuló.

Érettségi után egy évig pénzt kerestem. Voltam fél évig jól fizetett kútfúró, fél évig pedig erdőrendező, ún. műszaki kisegítő. Egyik hansági erdőt önállóan „rendeztem” (geodéziai körbenjárás, fatömegmérés, üzemtervkészítés). Ennek ellenére nem mertem jelentkezni az Erdőmérnöki Főiskolára, mert nem voltak erősségeim a műszaki tárgyak. Irány Óvár! Felvettek (1955 szeptember).

Elsőéves koromban már a kiváló szakember és pedagógus Dohy János professzor szakköröse voltam. Ő tanította az agrobotikát. Koholt vadak alapján az 1956-os mosonma-

gyaróvári sortűz után tíz évre elítélték. A rendszerváltás után Széchenyi-díjat kapott. (Másodévesek voltunk, amikor az 1956. október 26-án felvonult tömeget – köztük a gazdászok is teljes létszámmal – a határórlaktanyánál sortűz fogadta. Hét hallgatótársunk halt meg, nagyon sokan megsebesültek.) Dohy professzor úr utóda már harmadéves koromban felkért, hogy végzés után legyek a Növénytani Tanszék tanársegédje. Boldog voltam. Eszembe jutott édesapám, aki kiíratott a tanítóképzőből. Mégiscsak pedagógus leszek!? – Nem sikerült. A levelező úton végző egyetemi párttitkárnak kellett az állás. A tanszék oktatói segítettek elhelyezkedni a Vas megyei Növényvédő Állomáson. Itt dolgoztam 1954 júliusától 1955 januárjáig. Megszerettem ezt a helyet. Feladataim közel voltak a botanikához. Pedagógus is lehettem, mert nagyon sok előadást tarthattam a TIT megbízásából a falusi kultúrházakban.

A Gödöllői Agrártudományi Egyetem által először hirdetett növényvédelmi szakmérnökképzés nappali tagozatára 1960 februárjában felvettek úgy, hogy átlagfizetésemet a minisztérium folyósította. Itt is reflektorfénybe kerültem. Szakvezetőm felkért, hogy végzés után maradjak a tanszéken, növénykórtant kellene oktatni. Az óvári helyzet itt is megisméltődött. Diplomaosztáskor – egyébként kitűnő lettem – közölték velem, hogy az állás tárgytalan. Indokait ma sem tudom, nem is firtattam. Visszamentem Vas megyébe, de egy hét után a minisztérium Növényvédelmi Főosztálya vezetőjének parancsára Szabolcs megyébe vittek laborvezetőnek. Tiltakoztam, de hiába. Egy hónapig sem voltam itt állásban, amikor hívtak a magyaróváriak: megüresedett a Növénytani Tanszék növénytanos tanársegédi állása. Elfogadtam.

Mosonmagyaróvári oktatói pályafutásom 1960. február 1-jén kezdődött (45 éve), és tart azóta is megszakítás nélkül.

Tanársegéd koromban tanszékvezetőm a szarvaskerep nemesítésével is foglalkozott. A fajta elismerésének azonban a fajtajelölt magvainak keményhájúsága volt az akadálya. Az ilyen magvak ugyanis héjuk impermeabilitása miatt csak időben elhúzódva csíráznak, ami nem teszi lehetővé a homogén állományfejlődést. A magnyugalom feloldási lehetőségeinek kutatására én kaptam feladatot. Ez lett az alapja kezdeti tudományos (agrobotikai) munkámnak. Felkutattam a magyar flóra keményhájú magvakat termő fajait (kultúrnövények, gyomok). A tarkavirágú lucerna keményhájúságával foglalkoztam mezőgazdaságtudományi egyetemi doktori értekezésemben (Gödöllő, 1964). A *növényi magvak keményhájúsága és ennek mértékét meghatározó ökológiai tényezők* című kandidátusi értekezésemet 1972-en védtem meg. A biológiai tudomány kandidátusa fokozatom alapján az ELTE természettudományi egyetemi doktorra fogadott. További kutatásaimat elsősorban gyombiológiai témakörben végeztem. A gyomok biológiája még ma sem tökéletesen ismert. A kemizáció is számtalan problémát vetett fel a gyomirtási munkák során.

A *Szigetköz szegetális gyomvegetációja* című akadémiai doktori értekezésemet 1994-ben védtem meg. Jelenleg németországi kutatókkal együtt vizsgáljuk (OTKA-téma) a globális klímaváltozás várható hatását az európai gyomflórára. Felvételezéseinket különböző európai klímagradiensek mentén (Olaszországtól a Lappföldig) végezzük.

Részben saját kutatásaimra alapozva készítettem el a *Magyarország kultúrflórája* sorozat számára a somkóró, a kerti zsázsa és a rozsnok fajok monográfiáját. Most a lóbab összeállításán dolgozom.

Tudományos közleményeim száma több mint kétszáz, köztük tizen-nyolc könyvrészlet.

Kitüntetésem közül a fontosab-
bak: Emberi Környezetért (1987),
Apáczai Csere János-díj (1993), Ju-

hász Nagy Pál-émlékérem (2001),
Ujvárosi Miklós-émlékérem (2000),
Kitáibél Pál-émlékplakett (1993). Leg-
büszkébb arra vagyok, hogy több-
ször választottak hallgatóim az „Év-
folyam legjobb oktatója”-nak, és ar-
ra is, hogy közel harminc éve lehetek
tagja a munkahelyemen verbuválódott
vidám, melegszívű Baráti Körnek.

Erőd Iván

zeneszerző, zongoraművész (Budapest, 1936. január 2.)

Budapesten születtem, és ott töltöttem életem első húsz évét. Szüleim, anyai nagyanyám és én Pesten éltük túl a náci megszállást és a nyilas időket, apám szülei Auschwitzban, bátyám Buchenwaldban pusztult el. Apai nagyapám szabó volt, 12 éves korában, a kiegyezés évében gyalog jött Galiciából Pestre (kiszámítható, hogy 89 éves volt, mikor Auschwitzba hurcolták). A család nagyobbik része a Dunántúlon élt közel kétszáz éve. Zenész „génjeimet” anyai ágról örököltem, nagyapám, Ney Bernát a Magyar Állami Operaház szólóénekes, nagybátyám, Ney Tibor hegedűművész volt. Bátyám tehetséges csellistának indult, Schiffer Adolfnál tanult.

Ötéves koromban kezdtem zongorát tanulni, Kálmán Györgynél és Káldi Magdánál. Tízéves koromtól Kadosa Pál privát növendéke voltam, ő tanított később a Zeneakadémián is, ahová 1951-ben vettek fel. Sokkal tartozom neki, művészileg és emberileg is, hiszen engem mint „osztályellenséget” átmentett a kikáderezésen, és még ösztöndíjat is szerzett nekem. Ez utóbbira annál inkább szükség volt, mert apám kiskereskedését 1950-ben „átvette” az állam, persze minden ellenszolgáltatás nélkül. A Zeneakadémián a zongorával egyidejűleg zeneszerzést tanultam, itt elsősorban a melléktantárgyak – olyan tanárokkal, mint Kodály, Szabolcsi, Bárdos, Nagy Olivér, Szőnyi Erzsébet – és a kollégákkal való kapcsolat gazdagították ismereteimet. Közben leérettségiztem; iskolai éveimből a Trefort utcában 1946 és 1950 között eltöltött négy év hagyott mély nyomokat, ahol kiváló pedagógusok felső utasítások nélkül, szenvedéllyel, kinyitották szemünket a világ felé. Ez sokat segített a következő, szemellenzős korszakban.

1956 „friss szele” és az októberi nagy lélegzetvétel után becsapódott a kapu. November 4-ének hajnala olyan sokkot okozott, hogy úgy éreztem, itt már

semmi jóra nem lehet számítani, el kell menni. Hogy érzésem nem volt általában, bizonyították a következő évek.

1956 decemberében tehát Ausztriában újra kezdtem. Szerencsém volt, egy amerikai ösztöndíj segítségével a bécsi zeneakadémián tanultam tovább, és 1961-ben megkaptam a diplomát a zeneszerzés és a zongora szakon, Karl Schiske, ill. Richard Hauser növendékeként. További pályafutásom főbb állomásai címszavakban: mint zongorista, díjak a Bösendorfer- és a Busoni-versenyeken, korrepetitor a Wiener Staatsopernél (Karajan ajánlására), szólistaként hangversenyek Karl Böhm-mel és a bécsi filharmonikusokkal, számos szólóest, kamarazene és dalestek kísérése (utóbbi elsősorban a tenorista Rudolf Schockkal), a „die reihe” együttes alapító tagja. A hetvenes évektől egyre ritkábban koncertezem. Pedagógusi tevékenységem: 1967-től óradíjas tanár a grazi zeneakadémián, 1971-től kinevezett professzor ugyanott (zeneszerzés és zeneelmélet), 1989-től a bécsi Musikhochschule – ma Musikuniversität – professzora, 2004 óta Emeritus (más szóval nyugdíjas). Zeneszerzőként: művek az ún. „komoly” zene szinte minden műfajában (nem mindig komolyak...), előadások világszerte elsőrangú előadóművészek által (többek között Roger Norrington, Marcello Viotti, Leonard Slatkin, Marjana Lipovsek, John Shirley-Quirk, Heinrich Schiff, Schiff András), osztrák állami díjak és kitüntetések, Bartók–Pásztory-díj (ez utóbbi okozta a legnagyobb örömet).

Mint a fenti felsorolás mutatja, sokrétű tevékenységem többnyire sikeres és eredményes volt. Ez szinte mindig együtt járt azzal, hogy magánéletem is kiegyensúlyozottan folyt le (egyáltalán nem vagyok barátja a „szublimálás” elméletének). Boldog házasságot éltem 1969 óta francia feleségemmel, Marie-Luce-szel, híve vagyok a „hagyományos” családi életnek, öt felnőtt gyerekünk és (eddig) hét unokánk van. Három fiam muzsikos, Adrian a bécsi operaház bariton szólistája, Leonard a linzi Bruckner-Orchester fagottosa, Raphael karmesternek készül. Idősebbik lányom, Juliette színésznő, Grazban él, a fiatalabbik, Natalie tanítónő és amellet énekelni tanul. Házasságaik nyomán osztrák, francia, olasz, német, svájci, cseh és magyar vér kering unokáink ereiben. Ez teljesen megfelel azon elképzelésemnek, hogy manapság Európa a szélesebb hazánk. Ezért nem vagyok hajlandó elfogadni azt a türelmetlenséget, mely még ma is lépten-nyomon megnyilatkozik szomszéd országokkal és kisebbségekkel szemben, sajnos honfitársaink közt is elég gyakran. Számomra mindig csak nyereség volt egy más nyelven beszélő, más kultúrkörben felnőtt ember megismerése, barátsága. Széles a baráti körünk, a legkülönbözőbb foglalkozású, vallású és nemzetiségű emberekkel, de a legtartósabb barátságoknak azok bizonyultak, amelyek még tanulmányaim idején, Magyarországon kötődtek.

1993-ban megújítottam magyar állampolgárságomat, az osztrák megtartása mellett. Ugyanebben az évben megvettem azt a házat Csákberényben, „a Vértes ölné”, ahol kamaszkoromban töltöttem szép napokat nagyon kedves emberek között. A legkedvesebb, Zsófi néni, most februárban halt meg... Egyre többet vagyunk Csákberényben, ott tudok legjobban és legzavartalanabban komponálni és közben a rózsákkal és a gyümölcsöskerttel foglalkozni.

Mint látható, félig „visszatértem” Magyarországra. Nehezen tudom megérteni azokat, akik visszavágyanak Kádár egyiptomi húsos fazekaihoz – persze nekem, jól kereső osztráknak, könnyű tele hassal beszélni. Sajnos, de ez világszerte így van, az anyagi igények alaposan háttérbe szorítják a szellemieket.

Végül néhány szó zenémről, hiszen az alkotómunka volt számomra mindig a lényeg, ha időm jelentős részét mással is kellett töltenem. Sohase azt írtam, amit egy világnézet elvárt, vagy amit éppen illet csinálni. Nagy tisztelője vagyok a „mesterségnek”, és nem szűnök meg tanulni a múlt mestereitől. Ugyanakkor azt vallom, hogy az inspiráció forrása igazában saját bensőnkben rejlik. Zeném sokféle, mint én és a világ; alkalmasint vidám vagy játékos, mert úgy érzem, erre szükség van manapság, máskor véresen komoly, főleg, ha a szöveg úgy kívánja, de lehet „felemelő” és „magasztos” is (sokan ki fognak nevetni az elavult szóhasználatért), hiszen vágyik lelkünk a transzcendens után.

Péter H. Mária

gyógyszerész (Temesvár, Románia, 1936. január 9.)

Bár történelmileg nem nagy idő a hetven év, nem könnyű hetven sorban visszaemlékezni. Életemet nemcsak három város határolta be, hanem a kétszeres rendszer- és hatalomváltozás miatt a kisebbségben élő magyar értelmiség sorát is vállalnom kellett.

Szüleim Temesvár szülőttei, 1920-ig magyar állampolgárok voltak. A trianoni döntés után a helyben maradás kisebbségi sorsba sodorta családjukat. Édesapámat, mozdonyvezető lévén, az 1930-as évek elején Besszarábiába helyezték, de onnan sikerült visszatérnie és családot alapítania Temesváron. Itt éltek szüleim nővéremmel és velem a 2. bécsi döntésig, mikor is Észak-Erdélyt visszacsatolták Magyarországhoz. Ekkor döntöttek úgy, hogy minden ingatlant és ingóságát otthagya Nagyváradra költöznek, hogy ott magyar állampolgárként éljenek. Ettől kezdve édes-

apám a MÁV kötelékében dolgozott. Így szülővárosomban csak négyéves koromig éltem.

Nagyváradon a Szent Orsolya-rend által működtetett rendkívül igényes és szigorú iskolába kerültem. Az iskola szelleme egész életfelfogásomra, egyéniségemre meghatározó jellegű volt. Sajnos pár éven belül a második világhábo-

rú ismét beleszólt életünkbe. Nagyvárad bombázását a székesegyház melletti püspöki palota pincéjében vészeltük át édesanyámmal és nővéremmel, míg édesapám továbbra is a MÁV szolgálatában ezeregy veszélynek kitéve hol katonai, hol egyéb vonatok mozdonyait vezette.

Az 1944. évi ősz számunkra újabb rendszer- és hatalomváltozást hozott. Ez alkalommal már nem menekültünk tovább, ott maradtunk, állampolgárságunkról nem mondtunk le, de automatikusan román állampolgárok let-

tünk. Az 1948-as tanügyi reformmal az egyházi iskolákat megszüntették, de az ugyanabban az épületben létrehozott 2. sz. Leánygimnáziumban tanulhattam tovább magyar nyelven 1953-ig, érettségiig, kiváló tanárok mellett. Nemcsak Fülöpné Réz Gizella igazgatónőnk, Benicky Lászlóné matematika-tanárnőnk, Schwartz Lajos kémia-tanárunk, hanem valamennyi tanárunk olyan alapos felkészültséget biztosított számunkra, hogy könnyen, minden nehézség nélkül folytathattuk tanulmányainkat az ország bármelyik egyetemén.

Számomra a pályaválasztás nem okozott gondot, a gyógyszerészeti pálya vonzott, annak ellenére, hogy családomban eddig nem volt gyógyszerész. Talán azért választottam ezt a pályát, mert véleményem szerint ez nemcsak egy szakma, hanem egy hivatás is, és a legsokoldalúbb felkészítést adta. Szívesen jöttem Marosvásárhelyre, az akkori Magyar Autonóm Tartomány központjába, ahol az Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetben (ma Egyetem) magyar nyelven folyt az oktatás. A gyógyszerészeti karon az alaptantárgyakat oktató Eperjessy Anna, Soós Pál és Kiss Árpád tanárokon kívül a szaktantárgyakat tanító professzorok, így Kopp Elemér a gyógynövényismeret, Mártonfi László a gyógyszerészeti kémia és Hankó Zoltán a gyógyszerészeti technológia tanára magas szintű képzésben részesített. 1958-ban kaptam oklevelet huszonegy magyar anyanyelvű végzős gyógyszerészhallgatóval együtt, és bár magyar nyelven tanultunk, helyünket megálltuk bárhol az egész ország területén.

Friss diplomásként Arany János szülővárosába, Nagyszalontára kerültem, ahol a városi kórház gyógyszer-tárában dolgoztam egy évig. Ekkor házasság révén visszajöttem Marosvásárhelyre, ahol férjem, Péter Mihály az orvosi kar mikrobiológiai tanszékének

munkatársa volt. 1959 októberétől a gyógyszerészeti kar farmakognóziái tanszékén gyakornokként kezdtem el dolgozni, egykori tanárom, Kopp Elemér, majd 1964-től Rácz Gábor professzorok mellett, akiktől nagyon sokat tanultam mind szakmát, mind emberiséget. Itt dolgoztam nyugdíjazásomig, megszeretve az oktatást és a gyógynövények titokzatos világát. Az egyetemi hierarchia lépcsőfokain csak a megbízott adjunktusi fokozatig értem el, mivel többszöri felkérés ellenére sem léptem be a Román Kommunista Pártba, ami előléptetésem feltétele lett volna. 1962-ig az oktatás minden szinten csak magyar nyelven folyt. Ekkor egy párthatározat alapján kétnyelvűvé vált: az előadások párhuzamosan román és magyar nyelvűek lettek (a hallgatók választhattak), de a gyakorlatokat csak román nyelven lehetett megtartani. Ezt a magyar anyanyelvű tanárok többségével együtt én is vállaltam, egyetemi jegyzeteket írtunk nemcsak magyar, hanem román nyelven is. A pártállami rendszer kisebbségellenes politikája következtében 1986-ban megkezdődött a marosvásárhelyi gyógyszerészeti kar felszámolása, 1988-ban, amikor az utolsó III. évfolyam befejezte farmakognóziái tanulmányait, didaktikai állásom megszűnt, de továbbra is a tanszék keretében mint tudományos kutató dolgoztam, mivel 1973-ban a doktori fokozatot is megszereztem tanszékünk akkori vezetője, Rácz Gábor professzor irányítása mellett, és eredményeimet több szaklap közölte. Ilyen minőségben 1993-ig dolgoztam. Sajnos, ekkor elértem a nyugdíjkorhatárt, nyugdíjba kellett vonulnom. Ez óriási űrt hagyott bennem, nagyon hiányzott az oktatás, amit mindig szívesen vállaltam. Egykori tanítványaimmal még ma is tartom a kapcsolatot, sokszor felkeresnek, tanácsomat kérik, útjukat köve-

tem. 1994-ben a budapesti Kertészeti Egyetem távoktatási tagozatot indított Nyárádszeredában (Marosvásárhelytől 22 kilométerre), ahol szükség volt rám, így lettem a gyógynövényismereti és -termesztési diszciplína előadója konzulens tanárként. Bár itt az oktatás hétvégeken folyik, szívesen vállaltam, s immár több mint tíz éve kertészmérnök hallgatókat tanítok, sőt a 2004/2005-ös tanévben a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Marosvásárhelyen működő kertészeti szakán is azt teszem.

Rácz Gábor professzor mellett nemcsak a gyógynövényekkel való foglalkozásra volt lehetőségem. Szakmánk története iránti érdeklődésemet is felkeltette, amikor 1980-ban együtt gyűjtöttük az adatokat a *Romániai Magyar Életrajzi Lexikon* gyógyszerészeti vonatkozású szócikkelyeihez, és így lettem e kiadvány immár négy megjelent kötetének előbb munkatársa, majd gyógyszerészeti szakszerkesztője. Felhasználva így szerzett tapasztalataimat, bekapcsolódtam a *Genersich-emlékkönyv* szerkesztési munkáiba (Genersich Alapítvány, Budapest, 1994), majd a *Marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 50 éve* című kötet (Teleki László Alapítvány, Budapest, 1995) társzerkesztője lettem férjemmel együtt, és több fejezet szerzője. Az előbbi kötetrel kapcsolatos munkámért 1998-ban Genersich-díjban részesültem. Adatokat gyűjtve az erdélyi gyógyszerészet történetéhez, rádőbentem arra, hogy a magyar vonatkozások hiányosan vagy mellőzve fordulnak elő a román szakirodalomban és Erdélyben, magyar nyelven utoljára 1926-ban jelent meg könyv e területről (Orient Gyula: *Az erdélyi és bánáti gyógyszerészet története*). Ez készített a rendszeres gyűjtőmunká-

ra. Nyolcévi adatgyűjtés után sikerült megvalósítanom elképzelésemet, és 2002-ben az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadta *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai* című 548 oldalas önálló kötetemet. Ezt tartom életem legnagyobb teljesítményének. Örömmre szolgált, hogy nemcsak itthon, Erdélyben, hanem Magyarországon is érdeklődtek a levéltári kutatásokkal alátámasztott adatok alapján írt könyvem iránt, és méltatták azt. A Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság (elnöke dr. Grabarits István) 2003-ban tiszteleti tagjává választott. Erre igen büszke vagyok, mert itthon elismerésben alig volt részem.

1990-től kezdve, az újjászerveződött Erdélyi Múzeum-Egyesület keretében is kerestem a lehetőséget, hogy bekapcsolódhassak az erdélyi magyar értelmiség tudományos életébe. Közel négy évig az orvostudományi szakosztály titkári teendőit láttam el, és ez idő alatt kiadványának, az *Orvostudományi Értesítő* kötetének szerkesztője voltam, majd mint választmányi és szerkesztőbizottsági tag részt vettem munkálatainkban 2002-ig.

Hogy ilyen sokoldalú volt szakmai pályám, azt a biztos családi háttérnek is köszönhetem. Szüleim, tanáraink a munkára neveltek. Orvos és egyetemi tanár férjemmel rokon érdeklődési területünk lehetővé tette az együttműködést. Fiunk, Péter Zoltán orvosi tanulmányait szintén Marosvásárhelyen végezte, ma a Pest megyei Flohr Ferenc Kórház belgyógyászati részlegének osztályvezető főorvosa. Most, hetvenévesen megelégedetten tekintek vissza, bár kisebbségi létünk nem volt gondtalan, sem zökkenőmentes.

Péter U. Maria

Putarich Dr. Ivánszky Veronika

hidrológus (Budapest, 1936. január 9.)

A középiskolát a budapesti Teleki Blanka Általános Gimnáziumban fejezi be, 1954-ben érettségizik. A Budapesti Műszaki Egyetem építőmérnöki karára jár. 1956 szeptemberében kitör a forradalom, melyben tevékenyen részt vesz. Kitiltják az összes magyar egyetemről és főiskoláról.

1961-től a Középdunavölgyi Vízügyi Igazgatóságon dolgozik mint műszaki előadó. Vállalati javaslatral, 1962-ben felveszik a Gödöllői Agrártudományi Egyetemre, 1967-ben diplomázik. Ugyanannál a vállalatnál folytatja kísérleteit – „háromdimenziós vízmozgás a talajban” – mint okl. agrármérnök, vízhasznosítási osztályvezető, később főmérnök. A Budapesti Műszaki Egyetem építőmérnöki karán hároméves szakmérnöki to-

vábbképzésen vesz részt, 1972-ben diplomázik, okleveles vízgazdálkodási szakmérnök.

1972-ben férjhez megy, és 1973-ban Budapestről áttelepül Jugoszláviába. 1976-óta az Újvidéki Egyetem dolgozója, kezdetben mint tanácsadó. Három éves magisztraturát végez, dolgozatát 1982-ben védi meg *Módszerek a felszíni vizek vízhozamának számítására, a Tisza Szegedtől felfelé eső szakaszának vízhozama* címen. Az Újvidéki Egyetem, Vízrendezési Intézetében, mint tanársegéd dolgozik, és a folyók hőszennyeződésével, a felszíni vizeken a jégképződéssel, determinisztikus transzportmodellekkel foglalkozik.

1986-ban felveszik doktorandusnak a Belgrádi Műszaki Egyetem építőmérnöki karára. 1992-ben megvédi téziseit, értekezésének címe: *Jégjelenségek előrejelzése a folyókon*. Újvidéken, 1992-ben kinevezik docensnek, és a hidrológia tárgy előadója. 1997-től mint egyetemi tanár dolgozik, 2001-ben megjelenik a tankönyve, hidrológiai példatár: *Hidrológiai feladatok megoldása* címen. 2003-ban kiadják második tankönyvét *Hidrológia* címen.

Jelenleg a holtmedrek hasznosításának programján dolgozik, s ezzel kapcsolatban a környezetvédelemmel foglalkozik. Kísérleti témaköre kapcsolódik a magyar Vásárhelyi-programhoz. 2004-ben az Arany János-pályázaton megbízást kap a vajdasági Duna- és Tisza-holtmedrek tanulmányozására, a könyv a Vajdasági Magyar Tudományos Társaság kiadásában, 2005-ben jelent meg.

Több monográfia és több mint száz tudományos cikk írója. Több tudományos kongresszuson vett részt mint meghívott előadó, ahol is ismertette kutatási eredményeit: London 1994, Madrid 1996, Budapest 1997, Kolozsvár 1998, Prága 1999, Nyitra 2000, Pécs 2003, és 2004-ben Veszprémben.

Tagja több tudományos szervezetnek: European Society for Agronomy (ESA), International Commission on Irrigation and Drainage (ICID), International Association of Hydrological Sciences (IAHS), a Jugoszláv Hidrológiai Társaságnak vezetőségi tagja, a Magyar Hidrológiai Társaságnak (1992-ben Pro

Aqua kitüntetést kap), a Magyar Professzorok Világtanácsának vezetőségi tagja (2003-ban Pro Universitate et Scientia kitüntetést kap). Tagja a Vajdasági Magyar Tudományos Társaságnak és a Magyar Tudományos Akadémia külföldi köztestületének.

Jeronika Putaric

Mécs Károly

színész (Budapest, 1936. január 10.)

Az elmúlt hetven év?
– Villámtréfa.

Tulajdonképpen egy árva szót sem szólhatok, mert ennél mozgalmasabb élete nemigen volt embernek – és nemcsak nekem, hanem egyáltalában, a kortársaimnak. Ez alatt a hetven év alatt volt egy világháború, egy forradalom és egy rendszerváltozás. Ennél többet a tizenkilencedik századiak sem éltek át. Az, hogy nálunk ebből

a lassú konszolidációból a későbbiek folytán milyen út vezet a csúcsra, azt én innen alulról még nem látom, de reménykedem.

Emberi pályám volt. Éppúgy jártam iskolába, mint minden gyerek. Kínna, de felvettek a főiskolára. Elvégeztem. Sok mindent csináltam, műfajok széles skáláján, a szinkrontól a rádióon keresztül, a televízióon át a filmig. Játsoztam németül, magyarul, filmeztem még franciául is. Tehát a régi szűk lehetőségeken belül faltól falig mozogtam, amit lehetett, megragadtam és csináltam. Természetesen elsősorban a színház a szenvedélyem, és azt hiszem, mindenki számára, ki színész, ez az első számú örömforrás. A többi lehet jó, kedves emlék, jó rá később visszaemlékezni, visszanézni. A forga-

tások és azok a munkák, amelyek majdhogynem személytelenül zajlanak, a színész számára nem nyomnak akkora súlyt a latba, vagy ha igen, akkor is igen-igen keveset. De az élet megköveteli a magáét, és pénzt is kell keresni. Boldogan örömszínházat játszani a semmiért... Sokkal több nem történt az életemben.

*

Nagyon szerettem volna építész-mérnök meg orvos lenni, de mindez fizikai és matematikai tudatlanságom miatt meg is bukott. Lettem egy olyan szakma képviselője, amelyben az ember mindenhez ért és semmihez sem. A színész olyan, aki mindenben jártas. Ha esztergálni kell, esztergál, ha golfozni kell, golfozik, ha lovagolni kell, lovagol. Amikor kell, szöveget mond, ha kell, énekel, táncol. A színpadi játéknál néha van olyan pillanat, amikor azt mondhatjuk, valamennyire már tudom, de ezt csak addig mondjuk, amíg nem jön egy újabb premier. Akkor megint úgy állunk a szövegek fölé, mint egy kezdő, és újra fel kell építeni magunkat. S amíg a színész az első képzetet, amely a szerep elolvasása után álmaiban megjelent,

nem tudja megvalósítani, addig a kínok kínját állja ki. Utána könnyebb, és akkor jön csak a dolog szépsége, amikor már játszani is lehet.

*

Elsősorban egészséget kívánok, mind magamnak, mind kortársaimnak, mert ez a legfontosabb. Aki viszonylag egyben van, fizikailag és szellemileg is tudja hozni a formáját, az boldog és elégedett lehet. A baj mindig ott kezdődik, amikor valami hiányzik, majd egyre több hiányzik, és a végén már semmi sem hiányzik. Ez a dolgok rendje. Ez ellen kár protestálni, csak bízni lehet abban, hogy a fizikum kitart, a szellemi energiák még úgy-ahogy működnek, de azt hiszem, hetvenévesen még nem kell lemondani semmiről. Amikor az ember huszonéves korából nézi a hetvenet, azt mondja: „Te jó Isten, hetven év, mi csoda hatalmas kor” – aztán meg ész-

re sem veszi az idő múlását. Mintha egy pillanat alatt eltelt volna az a bizonyos ötven év, ami a húsz és a hetven között van. Tényleg gazdag volt eseményekben, kínlódásokban, azt hiszem, ez a lényeg, és furcsán hangzik a számból, mert valahogy nem érzem, de ezt kéne örökölni hagynunk. Hogy az emberek próbáljanak továbbra is örülni az életnek, boldognak lenni akkor, amikor fölkelnek és süt a nap; és örüljenek a naplementének, örüljenek egy jó színháznak, jó könyvnek, vegyék a könyvet és olvassanak, higgyék el, nem lesz a kárakra. Sokkal kevesebb televíziót és sokkal több irodalmat kívánok az utódoknak!

Lejegyezte Solymosy Zsuzsanna

Horváth Dezső

író, újságíró (Nemesszalók, 1936. január 14.)

Hetykén mondja a magamfajta szegény ember, csak az első hetven év a nehéz. A másodikat majd meglátjuk.

Áhítattal néztem gyerekkoromban az öregeket. Ötven év? Hatvan? Hetven? Ha én azt megérhetném! Visszafelé nézve pedig? Mintha madár röppent volna el az ablak előtt. Ezt összeszedni hetven sorban? Minden évre egy sor? Mit is mondott Madách *Tragédiája*? „Fukar kezekkel mérsz, de hisz nagy úr vagy...” Nagy baj persze nincsen, kötettszámra ezt írom.

Azokat kellene sorba rendeznem, akiknek hálaival tartozom. Mert jót tettek velem, vagy mert nagyot ártottak. A disznóságban is van tanulság. Öten voltunk testvérek, átokszegénységben. Édesanyánk emlékéé a sor legeleje. Világra hozni bennünket és a semmiből fölnevelni – hej, de kevesen tudnák ma utána csinálni! Ha akkor már lett volna tableta, én se lennék. Élt hatvannégy évet. Mire megpihenhetett

volna, el kellett mennie. Mintha a tisztességes halálra is tanítani akart volna. Ami bennem jó – ha van egyáltalán valami –, soha meg nem köszönhetem.

Úgy tudom, január 13-án, mindjárt hétfőn botlott belém először a világ, 1936-ban, Nemesszalókon, a piros ajtó mögött, de az anyakönyvben 14-e áll. Azért talán, hogy ne üldözzön a szerencsétlen szám? Vagy apám, útközben, kötelességből is, betért a kocsmába? Óvodánk csak nyáron volt, és én nagyon szerettem óvodás lenni. Hatalmas szerepemre ma is emlékszem, el is tudom mondani: „Leveszem a kalapom, adjon Isten jó napot!” Ehhez persze előtte föl kellett tennem. A fülem tartotta meg, akkora volt. Tündéri óvónőnk, Piroska néni. Tanítóink sora következne. A lényeg: a fölsőben is tanítóink voltak, és emberséget is tanítottak magántanmenet szerint. Magyarpolányban is, mert a hetedik osztály közepén odaköltöztünk.

És a sümegi gimnázium? Kiss Károly Ernő nevét muszáj leírnom. Dzsaninak hívtuk. Második osztálytól magyart tanított. Ő vette észre, hogy fogalmazásaim olyan „dezsősek”. Negyedikben pedig, az írásbeli előtt, próbadolgozatot írtunk. Minden oszlop más címet kapott. Titkos cetli jött, kérdés volt rajta. Ráírtam egy mondatot, és mehetett vissza. Puskázásban verhetetlenek voltunk akkor már, négy kemény esztendőben edzettünk rá. Az az egy mondat ugyanúgy benne lett a másik dolgozatban, és, mit ad Isten, javításkor alá volt húzva pirossal. Se több, se kevesebb, csak az az egy. És a margóra kiírva: „Ezt a Dezső írta.” Ketten voltunk se holtak, se elevenek. Meg is kérdeztem:

- Ezt honnan lehet tudni?
- Ha szükséged lesz rá, majd megtudod.

Azóta sejtem, mi a stílus. És minden könyvem hátlapjára fölírom: „Adassék tisztelet magyartanárának, Kiss Károly Ernőnek.” Ha vele nem hoz össze a sors, nem lettem volna bölcsész. És nem is jöttem volna Szegedre.

Kétszer környékezett kicsapatás a gimnáziumból, egyszer zártak be a katonaságnál, és kétszer álltam közel a másodikhoz. Ötvenhat miatt hajszál választott el az egyetemről való kitiltástól is, és hogy teljes legyen a lista, végzésünk után még elmentünk a Hanságot lecsapolni. Onnan is ki akart csapatni bennünket az országos KISZ-főnök. Miközben fejünkre olvasták az ítéletet, harsogta a hangszóró, hogy a mi „brigádunk” lett az első az aznapi munkaversenyben. Az elsőt mégse rúghatják ki. Hét évtized legkeményebb önkritikájával sem érezhetem, hogy akármelyikre is rászolgáltam volna. Aki az egyetemi fegyelmi határozatot dékánként aláírta, annál írtam a szakdolgozatom nyelvészetből. Ennyit mondott csak: „Vonja le belőle a szükséges következtetéseket!” Le is vontam: *főnök soha nem leszek*. Nehogy velem is aláírassák mások hülyeségeit.

Ötvenhat hozta úgy, hogy a mi évfolyamunkról középiskolába főképp azok mehettek tanítani, akik külön megszolgálták. Engem Pusztamérgesre helyeztek, általános iskolába. Eddigi életem leghasznosabb másfél évének tartom ma is, amit ott töltöttem. Más rendes ember napi nyolc órát dolgozott, én csak utazással eltöltöttem hatot. Könyvtáros lettem utána majdnem egy évig Hódmezővásárhelyen, a megyei könyvtárban. Akkor alakult meg a Csongrád Megyei Népművelési Tanácsadó, kilenc dolgos esztendőm maradt benne. Két természetes pofont ott is kaptam, pedig nekem egy is holtomig fáj.

Újságíró soha nem akartam lenni. Nálunk, otthon, csak az ügyvédre mondták, hogy pénzért hazudik. Időközben bővültek ismereteim: az újságíró is ezt

teszi. A két pofon együttes lökése, bezupáltam mégis. Nem mondhatom, hogy nehéz volt tisztességesnek maradnom, mert számomra ez az egyetlen út volt, és ez maradt. Kilométerekkel mérhetem a még most is gyarapodó hasábjaimat, de nem hiszem, hogy egyetlen mondatomat is át kellene föstenem. Hős vértől pirosult besúgóok viszont vizslatva követtek.

Amikor megvettük a számítógépet, elhatároztam, kiírom belőle az ábécét. Naponta megnézem, még van benne. Tizenhárom kötetem jelent meg mostanáig, de ha pénzzel gyózném, öt percen belül másik ötöt melléjük tennék.

Erre is jó lesz a második hetven. Istenem, de sokszor elmehettem volna a föld alá! Bodosi Mihály kiigazította a sajtóhibát a Teremtés Nagykönyvében, holtig tartó halasztást adva. Az is hétfőre esett. Mind a két kezét áldja meg az Isten, mind a két kezével! Ámen.

Howátu len!

Domokos Péter

irodalomtörténész (Gyergyóalfalu, Románia, 1936. január 15.)

Folytatója édesapja, a világ „legelfelejtettebb népét”, a moldvai csángókat a nemzeti s most már a nemzetközi közfigyelembe is beemelő Domokos Pál Péter missziójának, az ismeretlenségbe süllyeszteni kívánt (szovjet-)orosz-öldi finnugorság kultúrájának homlokterbe állításával.

Magyar szakos diplomát szerzett az ELTE-n 1959-ben. Tíz éven át általános iskolai, gimnáziumi tanárként, majd a Leningrádi Egyetem finnugor tanszékének magyar oktatójaként dolgozott. 1971-től az ELTE finnugor tanszékén oktat, tudományos főmunkatársként, docensként, 1986-tól egyetemi tanárként, 1992-től tíz éven át tanszékvezetőként. Személyi állományában is átszervezte, megfiatalította a tanszékét, modernizálta programjait, létrehozta

az észti szakot, észti lektort kezdett foglalkoztatni, állandó előadót alkalmazott az oroszországi kis finnugor népek köréből. 1997-ben létesítette két alprogrammal (nyelvészet, irodalom) uralisztika néven doktori iskoláját, számos külföldi szakember bevonásával.

A finnugrisztikában (uralisztikában) a szinte kizárólagos, hagyományos összehasonlító nyelvészet mellett teret biztosított az irodalmi,

népköltészeti, történeti kutatásoknak.

1973-ban szerzett kandidátusi, 1984-ben akadémiai doktori fokozatot, szakmunkái tankönyvekké váltak, két könyvét orosz nyelvre is lefordították (1993), sűrűn idézett tudományos forrásokként forgatják a nemzetközi finnugrisztikában. Számos nívódíjas kötetet, antológiát, tanulmánykötetet állított össze, ezek némelyikét francia,

angol, német, finn nyelven is megjelentették. Elképzeléseinek megvalósításához (fordítóként) sikerült munkatársként megnyernie a magyar irodalom számos klasszikusát, többek között Illyés Gyulát, Nagy Lászlót, Kormos Istvánt, Csoóri Sándort, Ágh Istvánt, Buda Ferencet, Rab Zsuzsát, Bede Annát, Bella Istvánt, Lászlóffy Aladárt, Kányádi Sándort.

Részvevője és előadója volt 1960 óta az ötévente megrendezett nemzetközi finnugor kongresszusok mindegyikének. 2005-ben, a X. kongresszuson őt kérték fel a plenáris előadás megtartására.

Számos hazai és nemzetközi tudományos társaság, bizottság tagja, tisztségviselője, 1989-ben egyik kezdeményezője volt a Finnugor Írók Nemzetközi Társasága megalapításának, amelynek éveken át alelnökeként, majd elnökeként is dolgozott. Őt tartják a finnugor irodalomtudomány megteremtőjének. Nemzetközi (a finn Ponkkala Alapítvány 1998, az észti Proterra Mariana Érdemrend 1999, az udmurt Kenes Nemzeti Társaság díja 1996) és hazai (A Magyar Köztársasági

Érdemrend Középkeresztje 1996) kitüntetések fémjelzik munkásságát.

Tudományos szervezőként a Művelődési Minisztériumban (1972 és 1975 között) a magyar szak és a magyar lektorok ügyével foglalkozott.

Az MTA-n az 1975-ben általa létrehozott (1990-ig létező) Uralisztikai Komplex Bizottság titkáraként, társelnökékként tömörítette a hazai finnugoristákat.

Több mint harminc önálló kötete, összeállítása, mintegy háromszáz cikke, tanulmánya jelent meg. Az ELTE-n kívül éveken át oktatott a JATE-n, az Egri Tanárképző Főiskolán, számos előadást tartott több ízben is a bécsi, a göttingeni, a hamburgi, a müncheni, a groningeni, az uppsalai, a stockholmi, a tallinni, a tartui, a strassbourgi, a moszkvai, a szentpétervári, a szaranszki, a joskarolai, az izsevszki, a sziktivkári, a kolozsvári, a helsinki, a turkui, a jyvaskyläi, az oului egyetemeken.

Domokos Péter

Molnár Sándor

festőművész (Sajólád, 1936. január 19.)

Úgy tűnik, életemről, sikereimről kellene beszélnem.

Az élet, az ego története érdektelen. Mindenkinél ugyanaz.

Freud és a modern pszichológia összetévesztette az egót a lélekkel. Analizálta az egót, a kívánságlistát. Tiszta kabaré!

A következő kérdés: mi a siker?

Az-e, amikor addig manipuláljuk környezetünket, amíg megdicsérnek, kitétetnek, beszélnek rólunk, pénzt, hírt, pozíciót nem kapunk? A hatalom legmagasabb elismerésként hivatalnokot nem csinál belőlünk?

Vagy az-e a siker, amikor – művész lévén – a művészet segítségével, lényünk teljességét megvalósítjuk?

Az utóbbira szavazok.

Az előbbi sikertelenségnek tartom, mert felül a „tükröződésnek”, amely beárnyékolja a „valóságot” és életerőnket felemészti.

Ha sikereimről akarnék írni, ami belső lelki-szellemi növekedés, nehéz feladatra vállalkoznék, amire kevés a megjelölt oldalszám.

Az ember „belső útját” a születéstől a halálig végig kellene követni, ami meghaladná a megjelölt keretet.

Tehát csak jelenlegi problémáimról írok pár sort. Hetvenéves lévén eljutottam életem és művészetem utolsó korszakához. Amivel foglalkozom, az az „üresség” és felkészülés a „halálra”.

Mi az „üresség”? Nem más, mint a lét teljessége, meg nem nyilvánult módon. Tehát nem a „semmi”, hanem a „teljesség”, de mivel „meg nem nyilvánult”, a tudat csak ürességként képes értelmezni.

A feladat rendkívül nagy, hogy ne mondjam, megoldhatatlan és lehetetlen. Az „üresség” közvetlenül nem kifejezhető, csak mutogatni lehet rá.

A lehetséges megközelítési módok a következők: csillagos ég, csapatban repülő madarak, villám, kis korongocskák, sima vízfelület. A haldoklásban tapasztalható ürességélmények. A köztes lét ürességélményei, a természet, az organikus és a geometria kiüresítése stb. Vagyis sokirányú megközelítésről van szó.

Ha nem lennének jó példák, az ember talán kedvetlenül abbahagyná a reménytelen vállalkozást. A példák: egész Ázsia művészete, a japán és kínai tusrajzok. Európában Rembrandt (*Julius Civilis összeesküvése*), Turner, Monet Orangerie-i „Nimpheái”, Rothkó.

Közép-Európában: Rotterdam, Sima, Kobzdej utolsó korszaka, Mednyánszky üres képei, Egry, Weszelszky és sokan mások.

A nehézség abban állt, hogy ha a „telítettséget” növelem a képben, nem elég „üres”, ha az „ürességet” erősítem, nem elég „telített”.

Európában az „üresség” kifejezésére a festők a „színt” használják, ami szerencsés dolog, mert a szín nem tárgy, de gazdagsága végtelen. Magam is erre építem erőfeszítéseimet.

A fény-szín-sugárzás.

A fény alapja az üresség.

A szín alapja a fény.

A sugárzás alapja a szín.

A festő nem más festőkhöz viszonyítva „nagy festő”. Kizárólag a „művészeti abszolútum”-hoz viszonyítva értékelhető, de a „művészeti abszolútum”-hoz viszonyítva kiderül, hogy nincs tökéletes mű. Így tehát a művésznek nincs oka önteltségre.

Egyszer egy neves művészettörténész azt mondta nekem, hogy ő nem szereti a retrospektív kiállításokat. Érthető, hiszen saját nagyságával, önteltségével, karrierjével, pozíciójával van elfoglalva, nem a művészettel. Nincsenek és nem is voltak Magyarországon gyűjteményes kiállítások. A kiállítóhelyeket is felosztják sufni nagyságú cellákra, nehogy nagyszabású kiállítást lehessen csinálni.

Egy idős, nagy művész jelentősége lényegesen realizált teljességében van, és ezt csak az egész életmű ismeretében foghatjuk fel. Ez nem hiúsági, hanem szellemi kérdés. Akarjuk-e felfogni ezt a teljességet, vagy sem, ha nem, az életművet elaprózzuk olyan kis egységekbe, hogy jelentősége elveszzen. Így válik a nagy művész a művészettörténész paszpartujává, dicsőségének talapatávévá.

Az életmű-kiállítás lehetőséget ad arra, hogy a teljes életmű ismeretében fölmerjünk, hogy életkorszakain belül egyre közeledik lényének teljessége felé. Pontosabban felmérhetjük, ahogy fölszámolja a megtett utat, amely „tükröződésnek” bizonyult, sötét fátyolnak, amely eltakarja a „valóság”-ot. Most már, közel a valósághoz, fölszámolva a megtett utat, azonosulhat az „ürességgel”. Ez a művészet megrendítő üzenete és segítsége mindazoknak, akik szeretik a művészetet. A művészettörténészek sikeresen újtják a fölismerés lehetőségének.

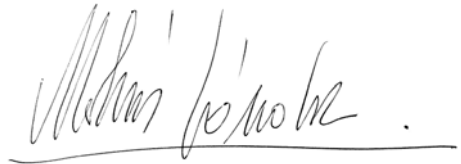
A művész, a művészet öregben születik.

A művész öregkori és halálművei jelentik a művészet legmagasabb megnyilatkozását. Bach, Rembrandt, Michelangelo, Shakespeare öregkori művei felülmúlhatatlanok.

A művészetben nincs fejlődés, soha egyetlen szobrász sem fogja fölülmúlni Michelangelo *Rondanini Pietáját*. Soha egyetlen muzsikos sem fogja felülmúlni Beethoven utolsó vonósnégyeseit. Soha egyetlen festő sem fogja fölülmúlni Grünewald *Föltámadását*. Soha egyetlen író sem fogja fölülmúlni Shakespeare Viharját.

Ezzel foglalkozom pillanatnyilag, „öregkori és halálművek” készülnek, és ha sikerül valami csekély eredményt elérnem a „művészeti abszolútum”-hoz mérve, akkor nem életem hiába.

Mert van hiába leélt élet is.

Fehér Erzsébet

vegyézmérnök (Budapest, 1936. január 26.)

Amikor 2003-ban, 67 évesen nyugdíjba mentem, 52 évi munkaviszonyt ismert el a Nyugdíjfolyósító Intézet. A sok évet gyakorlatilag két munkahelyen, a gumiiparban és a műanyagfeldolgozó vállalatnál, részben vezető beosztásban töltöttem el. Tíz évig főmérnök, huszontöt évig vezérigazgató voltam. A tisztességet,

a munka becsületét asztalos apámtól tanultam. Hároméves voltam, amikor elvált, nővéremmel együtt magánál tartott. A háborút szívbetege miatt megúszta, és pár év múlva újra megnősült. Összesen négy gyerek és a háztartást vezető anyánk eltartásáról kellett gondoskodnia, szerényen éltünk. Apám örökké dolgozott. Kap-

csolatunk szoros volt, nagyon szeretlünk egymást.

Az általános iskola elvégzése után testvéreimhez hasonlóan szakmát tanulni adtak. Úgy emlékszem, ez hidegen hagyott. Igazán a pingpong érdekelt, akkoriban Farkas Gizi volt a világsztár, és én őt szerettem volna utánozni. Ipari tanuló lettem a Gumigyár szakmunkásiskolájában, majd a Taurus jogelődjénél, a Ruggyanta árugyárban kezdtem dolgozni. Az üzemből hamar felkerültem a gyár laboratóriumába, ezután a Gumiipari Kutató Intézetbe helyeztek, szakmunkásnak. Hamar rádöbentem arra, hogy a tudásom csekély, a lényegyet, az összefüggéseket nem ismerem. Kérdéseim özönétől menekülve iskolába tanácsoltak. Az esti tagozatra tizennyolc évtől vettek fel, szükség volt az intézet igazgatójának, dr. Bruckner Zoltánnak az aktív támogatására. 1952-ben az esti tagozat hallgatója lettem. Reggel dolgoztam, délután időnként pingpongoztam, és este technikumba jártam. A tanuláshoz inspirációt jelentett az, hogy álmaim hercege egy okos, csinos mérnök képében a kutatóintézetbe jött dolgozni. Rövid idő után össze is kötöttük sorsunkat.

1956-ban érettségiztem. Rögtön felvételizni akartam a műegyetemre, ahol megisméltődött a korom miatti elutasítás. Az estin 22 év volt a korhatár. Korkedvezmény megadását kérvényeztem, és szigorú urak kérdéseire feelve, megkaptam az engedélyt. 1956 őszén, abban a varázslatos időszakban kezdtem el az egyetemet. Hat éven át reggel héttől dolgoztam fél négyig, öttől kilencig volt az egyetemi elfoglaltság. Élménydús, életünket máig elkísérő barátságok megalapozásának időszaka volt. Arra nem emlékszem, hogy túlzottan fárasztó lett volna. 1962-ben „jó” ered-

ménnyel végeztem a Budapesti Műszaki Egyetem Vegyészmérnöki Karán. Még abban az évben gyönyörű fiam, majd három év múlva szintén gyönyörű kislányom született. Újabb három év után, tizenöt év boldog házasságot magunk mögött hagyva, elváltunk. A gyerekek nálam maradtak. Törekedtem arra, hogy olyan jó szülő legyek, mint amilyen nekem volt az apám. Szoros kötődésük ma is fontos számomra. 1973–77 között a Marxizmus–Leninizmus Esti Egyetem gazdasági szakosítójának hallgatója voltam. Doktori dolgozatom kísérleteit a Palma Gumigyárban végeztem, a makromolekulák kémiájából vizsgáltam, 1982-ben műszaki doktorrá avattak.

Szakmai pályafutásom a Gumiipari Kutató Intézetből, rövid kitérő után a Palma Gumigyárban folytatódott, ahová 1958-ban a pinpongszapatuk erősítése céljából vettek fel. Eleinte a munkaügyi osztályon normás voltam. Rövid idő után a minőségellenőrzés helyettes vezetője, majd a vezetője lettem. Pár évig még Fehér Baba néven játszottam az MB/I-be került Palma-csapatban. A technológuscsoport vezetője 1961-ben lettem. Egy kb. húszfős, főleg mérnökökből álló csapat munkájában részt venni, az alkotáshoz nélkülözhetetlen jó légkört biztosítani szép feladat volt. Bőven kaptunk kritikát, ha nem lett jó a termék vagy a technológia, de igaz örömet jelentett, ha elgondolásunk valóra vált. 1968-tól, tíz éven át, a gyár műszaki vezetője, főmérnöke voltam. A Palma Gumigyár időközben az Országos Gumiipari Vállalat, későbbi nevén a Taurus egyik gyára lett. Hálás vagyok a Taurus akkori vezérigazgatójának, dr. Horváth Lászlónak bizalmáért, azért, hogy nő létemre és fiatal korom ellenére rám bízta a főmérnöki feladato-

kat. A Taurus hét gyárából háromban a főmérnök nő volt, más cégnél ilyen nem fordult elő. Horváth szigorú, igényes, bölcs vezető volt. Munkám során igyekeztem megfelelni bizalmának. Kezdetben a gyár jellegzetes terméke a „palma sarok” volt, és akkor kezdődött meg a felfújható gumimatrac gyártása. A kiváló minőség és a teteszétős kivitel révén a Palma matrac a szakma elismerését vívta ki, a rohamos igénynövekedés intenzív termék- és technológiafejlesztéssel járt. A termékek 95 százaléka exportra, 90 százaléka dollárelszámolású piacra került, a gyár neve Campingárugyárra változott. A Palma matrac Amerika, Kanada, Svájc legrangosabb sportáruházaiban megtalálható volt. A kapacitás további bővítéséhez Nyíregyházán új üzem épült. A mi kollektívánk jelentős feladatot kapott az új gyárak, üzemek létesítésekor, új termékek fejlesztésekor.

1978-ban kértek fel a Hungária Műanyag-feldolgozó Vállalat vezetésére. Abban az időben fejezték be a nagy műanyagalapanyag-gyárak, a BVK, a TVK bővítését. Várható volt a feldolgozóipar fejlesztése is. Arra, hogy a megbízást elvállaltam, leginkább a kíváncsiságom vezetett, és valószínűleg szerettem volna teljesen a magam ura lenni. A három telephellyel rendelkező, gyenge állapotban lévő gyárnál szisztematikus, kemény munkával, a termékszerkezet, a szervezeti és a működési rend felülvizsgálatával, majd a stratégiai célok összefoglalásával és következetes megvalósításával rohamos, látványos előrehaladást lehetett elérni. A nyolcvanas évek elején már lehetővé vált külföldi tőke bevonásával vegyesvállalat létesítése, így jött létre 1984-ben az első magyar-japán vállalat a Polifoam Kft. Világbanki hitel felvételével megnyílt a lehetőség

a termékszerkezet és a vezetési-információs rendszer korszerűsítésére. Így az akkor már Pannonplast nevet viselő társaságunk hét pályázattal, összesen tizenötmillió dollár hitelt tudott felvenni. Ezáltal a stratégiai termékek, a gyártástechnológiák és az információs rendszer megújult. Az új termékek, üzemek és gyárak száma évről évre bővült, árbevételünk és a foglalkoztatottak létszáma növekedett. Hiteleinket, köztük a világbanki hitelcsomagot maradéktalanul, határidőre visszafizettük. A hatalom, a felettes szervek hagytak haladni bennünket, sokan támogatták, segítették céljaink elérését.

1991-ben részvénytársasággá alakultunk át. A további fejlesztések céljával részvényeinket az elsők között tőzsdére vittük. A kétszeri tőkeemelés bevétele a további fejlesztéseket biztosította. A részvényeink 80 százaléka több külföldi intézményi befektető, nyugdíjalap tulajdonába került. A részvényesek és az elemzők igényeinek teljesítése új kihívás volt. Arra törekedtünk, hogy a minőség, a versenyképes ár alapján piacvezetők legyünk és folyamatosan növekedni tudjunk. Munkánk eredménye szemmel látható, kézzelfogható volt, az elemzők elismerését, a részvényesek megalégedését jól érzékeltük. Folyamatosan növekedve 2001 végére a stratégiai holding szervezeti formában működő Pannonplast Rt.-nek 18 önálló vállalata volt, melyből kettő Romániában, egy Ukrajnában termelt. Egy-egy vállalat létrehozása, eredményes működésének biztosítása sok munkával járt. A foglalkoztatottak létszáma elérte a 2500 főt. Az árbevétel meghaladta a 32 milliárd forintot, melynek harminc százaléka külföldi értékesítés volt. A működés nyeresége 1,9 milliárd Ft, a saját tőke 18 milliárd

Ft volt. Értékeink elérték az élenjáró nemzetközi vállalatok eredményét.

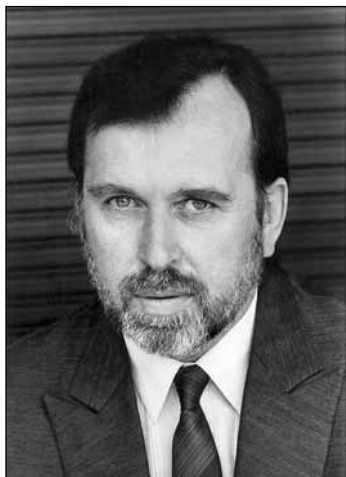
2002-ben a Pannonplast Rt. története fordulatot vett, amihez hozzájárult az is, hogy ismertté vált nyugdíjba vonulási szándékom. A társaság vezetésének átvételére, a részvénytöbbség megszerzésére többen törtettek. A Pevdi és a Britton öszszehangolt részvénytulajdon szerzése

miatt a pénzügyi felügyelet, a PSZÁF vizsgálatát kértem, ezzel végül is a K & H brókerbotrány elindítójává váltam. Írom a Pannonplast történetét, és reménykedem egy elfogadható befejezés létrejöttébe.

Felvi Ernővel

Oberfrank Géza

karmester (Budapest, 1936. január 26.)

Hát ez is eljött! Nyakamon a hetven év. Milyen sok, mégis mily kevés! Míg az ember fiatal, azt mondják rá, hogy „szép kor”. Ha megéred, már nem annyira szép. Túl sok hívatlan látogatót kell eltűrnöd; és hogy valahogyan elviseld őket, már nem előre, hanem inkább visszafelé nézel. Ha szerencséd van, akkor a múltban nemcsak restelkednivalót, de vigaszt is találsz. Nekem szerencsém van.

Tizenhat éves koromban – talán az utolsó pillanatban – felkapaszkodtam egy vonatra, amelyik a csodák kifogyhatatlan forrásához, a zene világába röpített. Mikor avatott kalauzom, Czövek Erna először felvillantotta annak lehetőségét, hogy hívatásos muzsikus válhat belőlem, rögtön azt éreztem, hogy mindenre képes vagyok ennek a célnak az elérése érdekében. Minthogy a vonatot lassú-

nak találtam, hétmérföldes csizmára váltottam, és tizennyolc évesen mint óradíjas szolfézsstanár már első zeneiskolám növendékeit próbáltam beoltani a zene szeretetére. Ebben máris annyi örömöm telt, hogy azt mondtam: akkor is jól döntöttem, ha merészebb álmaim nem válnak valóra! Mert voltak merészebb álmaim. Karmester akartam lenni. És a hétmérföldes csizma szédületes tempóban, megtorpanás nélkül vitt a cél felé. Tizennyolc éves koromban, négy év zenetanulás után, első nekifutásra felvettek a Zeneakadémia karmesterképző szakára, ahonnan öt év múlva karmesteri oklevéllel a kezemben kiléptem a nagybetűs Életbe.

De továbbra sem volt megállás. Az első lépés mindjárt a Magyar Állami Operaházba vitt, ahol pályám döntő állomásai a következők: korrepetitor, vezénylő korrepetitor, karigazgató, kinevezett karmester, zeneigazgató, végül főzeneigazgató. Emellett két évig a berlini Komische Oper, hét évig a MÁV Szimfonikusok vezető karmestere és a Fővárosi Operettszínház művészeti vezetője voltam. De hat éven át a Szegedi Nemzeti Színház és a Szegedi Szimfonikusok főzeneigazgatói posztját is betöltöttem. A zenés színház szerelmeseként mint-

egy harminc operát fordítottam le magyarra, és a zseniális rendező, Walter Felsenstein hatására néhány alkalommal a rendezéssel is megpróbálkoztam. Vendégszerepeltem vagy húsz európai országban, az USA-ban, Chilében, Japánban és Dél-Koreában. Kitüntetésem: Liszt-díj, Erdemes művész, Kiváló művész, Bartók-Pásztory-díj, A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje. És az eddig felsoroltak mind csak a „fecsegő felszín”. A kifogyhatatlan öröm magában az anyagban rejlik, melynek mélyében pályánk egész során fáradhatatlanul kutakodunk, miközben megpróbálunk olyan káprázatos zseniknek a nyelvén társalogni, mint J. S. Bach és Händel; Haydn, Mozart és Beethoven; Verdi és Wagner; Bartók és Kodály, és még ki tudja hány, akiket felsorolni is nehéz lenne.

Van-e szebb hivatás, mint ezt a kivételes élményt minél tökéletesebb szinten megosztani másokkal, akik erre szomjaznak, vagy éppen tőlünk kapják az indítást, hogy máskor is elmerüljenek a muzsika minden mással összehasonlíthatatlan varázsában.

Ha már számvetés, nem hagyható ki belőle legalább néhány embernek a felsorolása, akik nélkül ez a dióhéjban is mutatós életpálya nem jöhetett volna létre. Először is édesanyám és édesapám, akiktől a zenéhez való vonzódást, a munka szeretetét és a törhetetlen küzdeni tudást kaptam ajándékba. Czövek Erna, aki a bumfordi, alakatlan kődarabban a csiszolásra méltó gyémántot felfedezte, és a lehető leghatékonyabban hozzá is látott a csiszoláshoz. Csodálatra méltó asszonykám, Urbán Irén, akiről elmondhatom, hogy egy életen át úgy osztozott velem pályám szeretetében, hogy közben minden fölös súlyt levett a vállamról, és a legkritikusabb pontokon mindig megtalálta módját a segítségnek. Nem felejtkezve meg a két gyermekről, akikkel megajándékozott, és a két pompás unokáról, akikkel lányom tett bennünket büszke nagyszülőkké.

Ebbe a szinte már-már idilli helyzetbe csapott bele a mennykő, mikor váratlan látogatót kaptam, Parkinson úr személyében. Előbb csak a túlmunka okozta szokatlanul nagy fáradtságnak hittem, de sajnos tévedtem, ő volt az, személyesen. Nem vagyok benne biztos, hogy az Operaház akkori vezetése és a zenekarok illetékesei, akiknél azelőtt mindig szívesen látott vendég voltam, helyesen döntöttek, amikor egy csapásra letessékeltek a karmesteri pultról. Ám erősebb bennem az öröm, hogy az Operaház stúdiósainak tanítása révén a zenével való szétléphetetlen kapcsolatomban megmaradt. Egykori zenekarom, a MÁV Szimfonikusok, most – éppen a hetven évre való tekintettel – megajándékozott egy koncerttel, amelyre, ha minden jól megy, 2006. február 2-án a Zeneakadémián kerül sor. Remélem, ebből az alkalomból talán sikerül bebizonyítanom, hogy a karmesteri pulpituson is van még értékelhető mondanivalóm.

Akinek ezek a sorok felkeltették érdeklődését, és szívesen megismerkedne pályám részletes alakulásával, annak jó szívvel ajánlom könyvemet, amely 2002-ben *Életem a zene* címmel jelent meg a Média Nox Kft. kiadásában.

Oberprank Péter

Janota Gábor

fagottművész (Torda, Románia, 1936. január 27.)

Iskolai tanulmányait Győrben végezte, kitűnő rendű érettségi és az ot-tani zenekonzervatóriumi tanulmányai (zongora és fagott főtanszak) befejezése után a budapesti Zeneakadémiára nyert felvételt, ahol 1961-ben kitüntetéses diplomával fagottművészi és tanári képesítést szerzett.

1958-ban a müncheni Nemzetközi Fagottversenyen II. díjat nyert (az első díjat nem adták ki).

1962–1970 között a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara első fagottosa, 1977–1993 között a Magyar Állami Hangversenyzenekaré. Évtizedeken keresztül a Liszt Ferenc Kamarazenekarban is játszott.

E három zenekar tagjaként számtalan hanglemezfelvételben és külföldi hangversenykörúton vett részt. 1970–1972, 1974–1976 között a London Symphony (Ontario állam, Kanada) első fagottosa.

Mint szólista és kamarazenesz Magyarországon kívül szerepelt Nyugat-Németországban, Franciaországban, Svájcban, Kanadában, az USA-ban, Ausztriában, Belgiumban, Bulgáriában.

A Magyar Hungaroton cég számos szóló hanglemezt, illetve CD-t készített vele: Vivaldi: 5 Fagottverseny, Vivaldi: 6 Fagottverseny (mindkettő a Liszt Ferenc Kamarazene-karral), Mozart: Fagottverseny (a Magyar Rádió zenekarával), J. Ch. Bach: B-dúr Fagottverseny, Hummel: F-dúr Fagottverseny (utóbbi kettő a Liszt Ferenc Kamarazene-karral), Láng István: Two

Preludes for a Postlude (a Kodály Vonósnégyessel), Kortárs Magyar Zene Fagotra (Kocsis Zoltán és Körmendi Klára közreműködésével).

Mint szólistával és kamarazeneszszel számos felvételt készített vele a Magyar Rádió, ezenkívül a Bayerischer Rundfunk (München), a Süddeutscher Rundfunk (Stuttgart), valamint a CBC Rádió (Toronto, Van-

couver). Számos nemzetközi versenyen vett részt mint zsűritag: München, Prága, Ancona, Toulon, Manchester.

Számos magyar és külföldi szerző írt számára művet, a kortárs magyar művek fáradhatatlan külföldi népszerűsítője. A magyar és egyáltalán a kortárs művek bemutatásáért háromszor tüntette ki az Artisjus. A Magyar Rádió 1969-ben nívódíjban részesítette. 2001-ben Liszt-díjat kapott.

Zenepedagógiai munkásságának állomásai: 1966–1968 és 1993–1994 között a Győri Zeneművészeti Szakiskola és Főiskola tanára, 1972 óta a Budapesti Liszt Ferenc Zeneakadémia tanára (jelenleg docense). Vendégprofesszor volt külföldön (1974–1976 University of Western Ontario London, Ontario, Kanada, 1985–1986 University of Toronto, 1986–1987 University of Victoria, Victoria, BC Kanada). Mesterkurzusokat tartott különböző kanadai egyetemeken kívül az USA-ban, Ausztriában, Belgiumban és Angliában.

Janota Gábor